

KRITISKE ANALYSER

Af Henrik Herløv Lund, uafhængig økonom og velfærdsforsker - cand. scient. adm.

www.henrikherloevlund.dk

herloevlund@mail.dk

Notat 07.07.15, udvidet 09.07.15

BEHOV FOR REFORMER I BÅDE GRÆKENLAND OG ØMU'EN.

Reformbehovet i anledning af gældskrisen standser ikke ved Grækenlands grænser. Der er brug for dybtgående reformer af EU's valutaunion, ØMU'en.

Ensidig fokus i den græske gældskrise.

"Kommer Grækenlands regering ikke med et forslag (til reformer – hhl), som kreditorerne kan godtage, er det slut." understregede EU's præsident, Donald Tusk efter det seneste møde blandt eurozonens stats – og regeringschefer i kølvandet på den græske folkeafstemning ¹.

Denne udtalelse er symptomatisk for den såkaldte "trojka" – IMF, ECB og EU – kommissionen – tilgang til den græske gældskrise. Krisen ses som et græsk problem, som et resultat af græsk økonomisk uansvarlighed. Og løsningen handler om gennem reformer i Grækenland at stramme op på den økonomiske styring og tvinge landet til at sætte "tæring efter næring" ved at reducere hidtidigt overforbrug.

Græsk reformbehov.

Det skal på ingen måde afvises, at der ER et stort behov for reformer i Grækenland, selvom langt fra alle "reformforslagene" fra "trojkaen" – IMF, ECB og EU – kommissionen – har været lige formålstjenlige. Fx har det næppe tjent noget fornuftigt økonomisk formål, men snarere et ideologisk, at kræve græske statsejendom sendt på brandudsalg til spotkriser i et købers marked.

¹) Jf. Thiemann, Per: Græsk gældskrise – Nu kan alt blive afgjort på søndag. Politiken 07.07.15 <http://politiken.dk/oekonomi/gloekonomi/ECE2750071/graesk-gaeldskrise-nu-kan-alt-blive-afgjort-paa-soendag/?ref=eblistermest>

Heller ikke kravene om hårde besparelser i en økonomi i recession har haft noget fornuftigt økonomisk formål, men har kun trukket den græske økonomi yderligere ned.

MEN: Immervæk er der en række områder i Grækenland, der helt åbenlyst har brug for reformer. Det gælder ikke mindst det græske skattesystem. Dette lider ifølge mange observatører af ineffektivitet og sort økonomi og skatteunddragelse og - snyd er omfattende.

Men problemet handler ikke bare om skattesnyd, men også om uforholdsmæssigt lave skatteindtægter i forhold til økonomiens størrelse, ja mellem år 2000 og 2007 sænkedes skattekvoten som andel af BNP oven i købet med 2,5 procentpoint, hvilket selvsagt bidrog til de voksende underskud i samme periode. Et stort problem i det græske skattesystem er ikke mindst mangelfuld beskatning af kapital og virksomhedsindkomst. Mellem 2000 og 2007 steg skatten på arbejde fra 34,5 procent til 35,1 procent, medens skatten på kapital – blandt andet virksomhedsoverskud og aktieudbytte – sank fra 19,9 til 15,9 procent. Utilstrækkelig progression i beskatningen af de økonomisk velstillede indkomster er også et problem.²

Et andet dybtgående problem er det græske klientilistiske politiske system eller på græsk *fakelaki*, der ordret betyder 'kuverter med penge', der gør, at man får opfyldt en tjeneste om især at slippe i skat, få ansat en søn eller en bekendt i det offentlige eller komme forrest i en kø til en ydelse som belønning for stemmer. Det er en politisk kultur, som især har været knyttet til de to gamle partier, Nea Dimokratia og PASOK. Det siger sig selv, at det ikke har fremmet en fornuftig anvendelse af de store lån, som Grækenland optog efter overgangen til euro og som i langt højere grad end tilfældet³ burde have været anvendt til modernisering og udvikling af økonomien. I stedet har det i forhold til det faktiske indtægtsgrundlag, jævnfør ovenfor, indebåret et overforbrug.

Og dette er der i høj grad behov for. Grækenland er stadig i høj grad et landbrugsland og har en lille industri og industrieksport⁴ og landet lider af lav produktivitet og konkurrenceevne i europæisk sammenhæng, hvorfor arbejdsløsheden i mange år har ligget forholdsvis højt. Importen er stor og landet er derfor følsom overfor forringelse af betalingsbalancen, som blev resultatet da Grækenland gik ind i euroen og hermed fik en højere valutakurs end tilfældet var med Drachmen. Der er derfor et stærkt behov for prioritering af økonomiske midler til investeringer i produktivitet, i styrkelse af konkurrenceevnen og i jobskabelse.

²) Jf. Fria Tidningen: Faktakoll på Grekland, maj 2012. <http://www.fria.nu/artikel/93171>

³)Jf. Sørensen, Jens Arne: Grækenland i moralsk krise. Information, okt. 2011. <http://www.information.dk/282594>

⁴) Jf. Wikipedia: Grækenland. <https://da.wikipedia.org/wiki/Gr%C3%A6kenland>

Gældskrisen har komplekse årsager – og løsninger.

Men at affærdige gældskrisen og løsningen heraf som ”grækernes ansvar” er udtryk ikke bare for en forenkling, men en tilmed farlig undervurdering af årsager til gældskrisen. For Grækenlands – og Sydeuropas – gældskrise har også afsløret store svagheder i den europæiske valutaunion, ØMU´ens, konstruktion og funktion, som i nok så høj grad har været medvirkende til gældskrisen.

Overvindelse af gældskrisen vil med andre ord kræve store reformer også vedr. euroen og i eurozonen/EU som sådan. Gennemføres sådanne reformer det ikke, risikerer EU s valutaunion, ØMU´en, vedblivende at skabe stærk økonomisk ulighed og dermed følgende politiske modsætninger imellem medlemslandene.

Fælles mønt – uden økonomisk samordning.

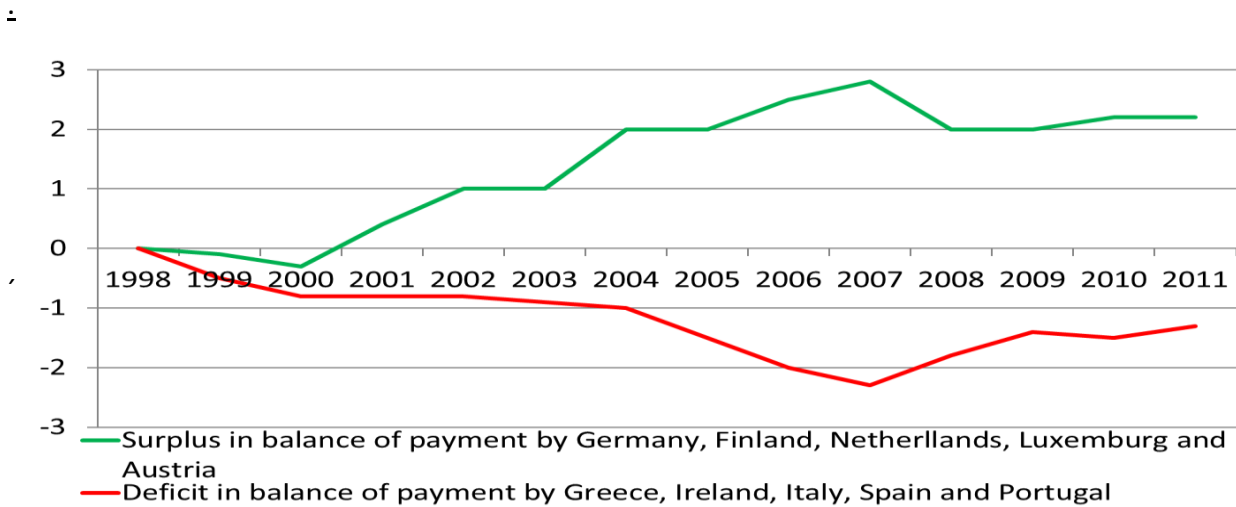
Vedrørende krisens årsager må det nemlig ikke glemmes, at gældskrisen ikke bare er et græsk fænomen, men mere eller mindre udbredt i alle de såkaldte PIIGS lande: Portugal, Italien, Irland, Grækenland og Spanien. Hertil kunne i et vist omfang også føjes Frankrig.

Ganske vist har en række af disse lande på det seneste oplevet en vis økonomisk bedring ikke mindst som følge af de bedre konjunkturer globalt og i EU. Men fremgangen er ikke større end, at gælden fortsat er uhyre stor og tilmed stigende i de fleste sydeuropæiske lande, hvilket rummer en nærliggende fare for at gældskrisen kan blusse op igen også i andre sydeuropæiske lande.

Denne labile økonomiske situation ikke bare i Grækenland, men i hele Sydeuropa, hænger sammen med, at EU allerede forud for etableringen af ØMU´en var EU præget af et skisma mellem på den ene side et Sydeuropa med generelt lavere produktivitet og konkurrenceevne og større arbejdsløshed og betalingsbalance - og statsunderskud. Mens man på den anden side havde de Nordeuropæiske lande med Tyskland i spidsen præget af højere produktivitet og konkurrenceevne og bedre beskæftigelse, betalingsbalance og offentlig saldo.

En målestok for denne dybtgående strukturelle økonomiske ulighed og ubalance mellem Syd – og Nordeuropa kan ses i størrelsen af de respektive underskud henholdsvis overskud på betalingsbalancen i % af BNP. Hvor fx Tyskland, Østrig, Luxembourg, Holland og Finland har haft overskud på betalingsbalancens løbende poster, har bl.a. Grækenland, Irland, Italien, Spanien og Portugal (GIISP-landene) modsat haft underskud og fra 2000.

Figur: Ubalancer indenfor euroområdet (Betalingsbalancens løbende poster i pct. af EU 12's BNP)⁵

Problemet var, at ØMU – konstruktionen langt fra tog højde herfor for disse stærke økonomiske uligheder og ubalancer.

Ud fra en monetaristisk tilgang overlod ØMU'en overlod man til markedskræfterne at tilvejebringe denne samordning, man satte kun nogle brede politiske rammer i form af konvergenskriterierne i Vækst og Stabilitetspagten. Bortset fra pengepolitikken undlod man at tage skridt til at koordinere den økonomiske politik.

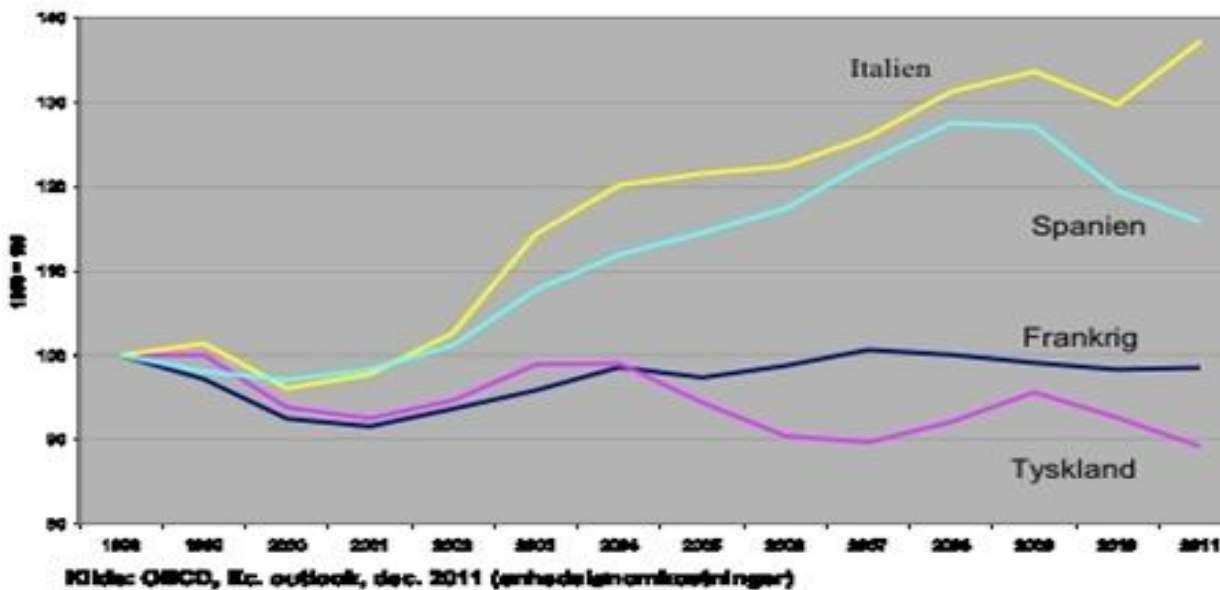
Det holdt imidlertid ikke stik, at eurozonen af sig selv blev mere og mere ens, de strukturelle forskelle med Syd og Nordeuropa med hensyn til konkurrenceevne voksede tværtimod og kulminerede med finanskrisen, hvor Sydeuropa blev langt hårdere ramt af finanskrisen end tilfældet var i nord.

5) Kilde: Blomquist, Niels og Jakob Ekholdt Christensen: Økonomiske ubalancer i euroområdet. Nationalbanken, kvartalsoversigt. 4. kv. 2010, s. 49.

http://www.nationalbanken.dk/da/publikationer/Documents/2010/12/kvo_4_2010_web_dk.pdf

For perioden 2009 – 2013 egne tal på basis af eurostat.

Figur: Udviklingen i konkurrenceevne 1998 -2011 for udvalgte eurolande målt ved omkostningsniveauer.⁶

Euroen har svækket de gældsramte lande – og gavnet Tyskland.

Problemet har imidlertid ikke blot været utilstrækkelig samordning i den økonomiske politik, problemet var tilmed, at selve den fælles mønt, euroen, uddybede skismaet mellem nord og syd.

Før euroen afspejledes Sydeuropas svagere økonomier automatisk i svagere nationale valutakurser i forhold til de stærkere landes valutaer, hvilket til gengæld fremmede eksport, valutaindtjening og beskæftigelse fra de svagere lande. Dette kunne regeringerne evt. forstærke gennem devalueringer.

De stærkere økonomier, herunder ikke mindst Tyskland, oplevede før euroen modsat en kapitaltilstrømning og dermed stigende valutakurser, der bremsede eksport - og betalingsbalanceoverskud. Hermed udlignedes forskellene i konkurrenceevne mellem svagere og stærkere økonomier i betydelig udstrækning.

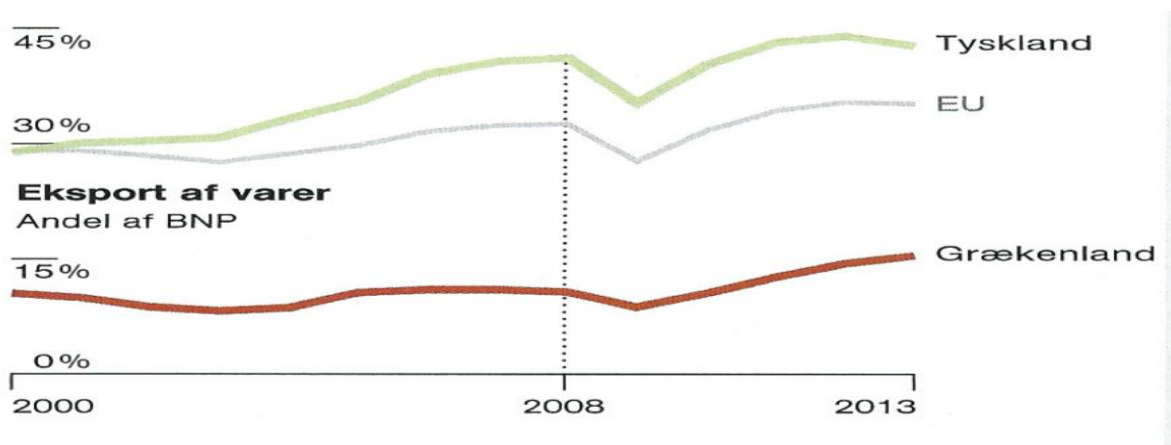
Men med euroen forsvandt denne udligningsmekanisme og ulighederne er tværtimod blevet forstærket. For de svagere økonomier i Sydeuropa kan i kraft af den fælles valuta ikke føre deres egen rente - og valutapolitik og de har stik imod deres behov oplevet, at euroen er blevet trukket op i værdi i kraft af ikke mindst Tysklands styrke og den i lange perioder generelle revaluering af euroen i konkurrence med dollaren.

⁶) Kilde: Jespersen, Jesper: Eurozonen er ikke et optimalt valutaområde. Altinget okt. 2012. <http://www.alinget.dk/artikel/euro-zonen-er-ikke-et-optimalt-valutaomraade>

Euroen har altså yderligere forringet de sydeuropæiske landes dårligere konkurrenceevne og dermed forringet deres eksport og deraf følgende beskæftigelse.

Modsat har "overskudslandene" og navnlig Tyskland i kraft af fastsættelsen af kursen for euroen som et gennemsnit for eurozonen undgået den kraftige valutakursstigning, som ellers ville være tilfældet, ja tilmed fået deres valuta relativt nedskrevet. Hvilket modsat har styrket deres eksport.

Figur: Euroen styrkede Tysklands eksport, men svækkede Grækenlands (Vareeksport i % af BNP 2000 – 2013) ⁷

Tyskland har med andre ord tjent betragteligt på euroen og langt mere end de midler, som landet siden har investeret i EU's hjælpefond. Og Tyskland har tilmed i kraft af sin stærkere konkurrenceevne øget sin eksport til resten af EU på navnlig de sydeuropæiske landes bekostning.

Behov for økonomisk udlignings – og udviklingsordning til lavvækstlande.

I denne situation, hvor fordele og ulemper ved euroen således er ulige fordelt, er der behov for en fælles EU udligningsordning, som kan flytte skatteindtægter fra overskudslande til lavvækstområder gennem tilskud til investeringer, produktivitetsudvikling og infrastruktur.

Sådan et system findes i USA, der jo også er et fælles valutaområde, men hvor der – i modsætning til i EU - via forbundsregeringens udlignes mellem medlemsstaterne.

Det siger sig selv, at en valutaunion, som primært tilgodeser den ene halvdel af medlemslandene, uvægerligt vil knage i fugerne og i længden ikke kan bestå. Lige nu holder de øvrige Sydeuropæiske lande kritikken heraf tilbage, afhængige som de er af økonomisk støtte fra nord. Men en reform af

⁷) Kilde: Nichol森, Adam: Grækenland, Tyskland og den globale finanskrisen. National Geografik Danmark, nr. 3, 2015

ØMU'en i form af en sådan udligningsordning er uomgængelig – ellers vil eurozonen og EU ikke i længden kunne holde sammen.

En anden ensidighed, som må rettes op, handler om den udviklingsmodel og økonomiske politik, som navnlig Tyskland har tvunget eurozonen og EU ind i. Det handler om en konservativ, monetarisk og neoliberalistisk udviklingsmodel, hvor økonomisk vækst primært tilvejebringes gennem en såkaldt "austerity" – politik, der skal forbedre konkurrenceevnen og styrke eksporten gennem reduktion af lønninger og velfærdsydelse.

Konsekvenser bliver imidlertid, at EU landene indbyrdes konkurrerer hinanden "mod bunden" i form af stadig lavere lønninger og velfærd og prisen at blive en generel fattiggørelse af befolkningerne. Det vil igen ramme de sydligere svagere økonomier hårdest. Og det er samtidig en politik, som måske nok kan have en vis opbakning blandt de konservative og liberale partier i EU, men som ligger langt fra den socialdemokratiske og socialistiske halvdel af EU, som ønsker, at beskæftigelse og velfærd også tilgodeses. En så ensidig udviklingsmodel og økonomisk politik vil derfor ikke i længden kunne fortsætte – også her er der et dybtgående reformbehov i eurozonen og EU som sådan.

EU s demokratiske underskud.

Man må heller ikke tro, at det alene er Grækenland, som har problemer med demokratiet. Hele forløbet af den græske gældskrise har tværtimod understreget den utilstrækkelig demokratiske styring og kontrol i EU, idet kravene til den demokratiske valgte regering i Grækenland har været fremført af et mere eller mindre selvbestaltet organ – trojkaen – af IMF, ECB og EU kommissionen, som langt fra har været underkastet demokratisk kontrol og legitimitet, men som i høj grad har hentet deres autoritet af, at de bakkes op af EU s stærkeste magt, Tyskland, og modsvarer dettes økonomiske interesser.

Henrik Herløv Lund, økonom og velfærdsforsker - cand. scient. adm.

Uafhængig

HENVISNING:

Jeg udgiver nyhedsbrevet KRITISKE ANALYSER" (om velfærd, økonomi og neoliberalisme)).

Vederlagsfrit abonnement kan tegnes ved at maile til herloevlund@mail.dk

Alle rapporter og artikler kan downloades på www.henrikherloevlund.dk under "Artikler og rapporter"s